

De Nederlandse Dialectstudie in 1954

door J. L. PAUWELS

I. Bibliografie.

1. J. L. PAUWELS, De Nederlandse Dialectstudie in 1953 ; *Hand. Cie. Top. Dial.*, XXVIII (1954) ; 59-109.

Het gewone jaarlijkse, zo volledig mogelijk gehouden overzicht van alle publicaties die van belang zijn voor de dialectologie.

2. C. B. VAN HAERINGEN, *Netherlandic Language Research. Men and Works in the Study of Dutch* ; Leiden, Brill, 1954 ; VIII-108 blz.

Het hoofdstuk over dialectologie, blz. 71-82, kon uiteraard niet volledig zijn ; het geeft echter een goed overzicht van de belangrijkste wetenschappelijke publicaties tot 1953. Hetzelfde geldt voor de andere in dit boek behandelde afdelingen van de Nederl. taalkunde die de dialectoloog interesseren, zoals de historische spraak-kunst, oude teksten, betrekkingen met andere talen enz.

3. K. HEEROMA, *Uit Boek en Tijdschrift ; Driemaandelijkse Bladen*, VII (1955), 43-48.

Kritisch overzicht van alle in 1954 (en begin 1955) verschenen werken die van enig belang zijn voor de dialectstudie van Oost-Nederland.

4. *Jaarboek V (1952) van de Nationale Commissie voor Folklore* ; Brussel, Ministerie van Openbaar Onderwijs, 1954.

Hoofdstuk XXI, blz. 115-116, bevat 21 nummers in verband met de volkstaal : vooral bijdragen waarin spreekwoorden, scheld-

woorden, humoristische benamingen en andere volkse uitdrukkingen zijn behandeld.

5. *Jahresbericht über die Erscheinungen auf dem Gebiete der germanischen Philologie*, herausgegeben von der deutschen Akademie der Wissenschaften zu Berlin, 58.-61. Jahrgang; Akademie-Verlag, 1954; 1052 blz. [Neue Folge, Band XVI/XIX. Bibliographie 1936-39.]

Met vreugde begroeten wij dit lijvige nummer van het *Jahresbericht*, het eerste sedert 1939. We hopen dat de achterstand nu langzamerhand zal worden ingelopen, zodat dit weergaloos werk-instrument, de vrucht van het geduldige en taaie wroeten van talloze ongenoemden, het maximum aan nuttig effect mogesorteren.

Hoofdstuk XI behandelt de Nederlandse filologie (literatuur van 1934-39) in niet minder dan 784 nummers, telkens met bijvoeging van de recensies over de vermelde werken. We hebben enkele steekproeven genomen om de volledigheid op het gebied van de dialectologie te toetsen en konden geen enkele bijdrage van enig belang ontdekken die niet is vermeld. Integendeel, zelfs vrij onbelangrijke tijdschriftartikels zijn wèl opgenomen! We brengen dan ook graag een eresaluut aan de volledigheid en betrouwbaarheid van het *Jahresbericht*.

6. *Bibliographie linguistique de l'année 1952 et complément des années précédentes*, publiée par le Comité intern. permanent de linguistes; Utrecht, Het Spectrum, 1954; xxxi-297 blz.

Zeer verzorgd zoals gewoonlijk. Van belang voor de dialectologie zijn de hoofdstukken over de taalgeografie (blz. 35-40) en over Nederl. (172-178) en Afrikaanse taalkunde (178-179).

7. P. NIENABER, Bronnegids by die studie van die Afrikaanse Taal- en Letterkunde, 2^e vervolg, deel III, A; 1952-53; *Tydskrif vir Wetenskap en Kuns*, 1954, 153-219.

Het hoofdstuk taalkunde omvat 5 bladz. (172-177).

8. H. J. TERBLANCKE, Die Woordeboek; *Tydskrif vir Volkskunde en Volkstaal*, XI, 2 (nov. 1954), 15-17.

Overzicht van reeds verschenen woordenboeken, lijsten van technische termen en derg. in het Afrikaans.

II. Publicaties van algemene aard.

9. J. DAAN, Kroniek ; *Taal en Tongval*, VI (1954), 191-196.

In deze dialectologische kroniek worden behandeld : de gemeenschappelijke Nederlandse en Vlaams-Belgische vragenlijsten, radio-uitzendingen in dialect, de Friese kwestie, de activiteiten van Limburgse, Zeeuwse en Drentse dialectologen.

10. *Jaarboek der Rijksuniversiteit te Groningen*, 1954 ; Wolters, Groningen ; blz. 103-107.

Hierin staat een uitvoerig verslag over de werkzaamheden van het Nederlands instituut te Groningen, met inbegrip van de afdeling Dialectonderzoek, gedurende de drie vorige jaren : de discotheek omvat thans 650 platen met opnamen van 100 dialecten, verspreid over het noordoosten van Nederland. Er wordt gewerkt aan een historische syntaxis van het Nederlands, aan een uitgebreide studie over de rundveehouderij en aan een Saksisch Woordenboek.

11. G. JACOB, Afrikaans — die jüngste germanische Kultursprache ; ihre Geschichte und Bedeutung ; *Forschungen und Fortschritte*, XXVIII (1954), 217-223.

Goed overzicht van het ontstaan, de geschiedenis en de eigenaardigheden van het Afrikaans, met literatuuropgave.

12. T. H. LE ROUX, Afrikaanse Taalstudies, 6^e verm. druk ; Pretoria, Van Schaik, 1954.

Bevat 17 opstellen, vooral van taalkundige aard, waarvan sommige vergelijkingsmateriaal bieden met Ned. dialectverschijnselen.

13. U. WEINREICH, Is a structural dialectology possible? *Linguistics today*, bijzonder nummer van *Word*, journal of the linguistic circle of New York, X (1954), 388-400.

De auteur stelt vast dat de dialectologie tot dusver heeft gewerkt met wat hij „externe” factoren noemt. Hij verwacht echter goede uitslagen van een structureel georiënteerde dialectologie gecombineerd met de „externe” methode.

14. H. VAN DER TUIN, La linguistique générale et le néerlandais ; *Études germaniques*, IX (1954), 140-152.

Als de taalkundigen hun theorieën met voorbeelden moeten staven, zegt de auteur, nemen ze die haast nooit uit het Nederlands, tenzij ze zelf Nederlander zijn, en nochtans levert deze taal en haar dialecten uitstekende voorbeelden op van allerlei soorten van taalverschijnselen. Hij geeft dan zelf gevallen op uit de klankleer (b. v. diftongering, metathesis, ontwikkeling $\gamma > h$, $\chi > f$), de vormleer, de woordvorming, de syntaxis, de woordenschat. Hierbij begaat hij, in het klein, precies de fout die hij aan de taalkundigen, niet-Nederlanders, verwijt : hij betreft namelijk *al* zijn voorbeelden uit Noord-Nederland en negeert gewoon het Zuiden, al zou hij daar voor bepaalde verschijnselen een overvloed aan voorbeelden kunnen vinden. Zelfs de overgang $\gamma > h$ noemt hij Zeeuws, *niet* Westvlaams !

15. W. MITZKA, Homonymie und Gemeinschaftsnamen in Deutscher Wortgeographie ; *Annales Academiae Scientiarum Fennicae*, Sarja-Ser. B Nide-Tom. 84, 20 ; Helsinki 1954 ; 355-369.

Wie veel met woordkaarten heeft omgegaan weet hoe gemakkelijk in de volkstaal de namen van planten, insecten, vogels en dgl. van de ene soort op de andere worden overgedragen of hoezeer de soorten eenvoudig worden verward, of nog hoe een gemeenschappelijke naam voor verschillende soorten wordt gebruikt. Dit verschijnsel kan herhaaldelijk worden waargenomen o. a. in de studiën van L. en W. A. GROOTAERS over de *aalbes* (1), mijn studie over de *vlinder* (2) en mijn boek over de *bloemnamen* (3). W. MITZKA wijdt aan dit probleem een uitstekende bijdrage met talrijke voorbeelden, vooral geput uit de 2^e aflevering van de Deutscher Wortatlas. Hij toont aan dat de homonymie niet altijd gemakkelijk te scheiden is van wat hij noemt „Gemeinschaftsnamen”. Planten en

(1) L. GROOTAERS, De namen van de rode aalbes in Zuid-Nederland ; *Lew. Bijdr.* XVI (1924), 65-92 en XVII (1925), 36-43.

W. A. GROOTAERS, De rode en zwarte aalbes in hun semantisch verband ; *Hand. v. d. Com. v. Top. en Dial.* XI (1937), 239-291.

(2) J. L. PAUWELS, De Vlinder ; *Hand. v. d. Com. v. Top. en Dial.*, IX (1935), 329-382.

(3) J. L. PAUWELS, met de medewerking van L. GROOTAERS, Enkele bloemnamen in de Zuidnederl. Dialecten, 's Gravenhage, M. Nijhoff, 1933, VIII + 321 blz.

insecten van verschillende variëteiten, zelfs van verschillende soorten, hebben soms een gemeenschappelijke naam, omdat het onderscheid voor de dialectspreker overbodig of onbelangrijk is. Zulke naam veronderstelt dus zowel semantische als fonetische gelijkschakeling. Zolang dezelfde benaming voor verschillende dingen bij het gebruik telkens slechts één bepaalde voorstelling oproept, hebben we geen „gemeenschappelijke” naam, doch slechts gewone homonymie. Uit de voorbeelden citeren we *Mücke* (vlieg + mug) als „gemeenschappelijke” naam en *Holler* (Holunder of Wacholder) als een geval van homonymie.

16. H. VOGT, *Language contacts; Linguistics today*, bijzonder nummer van *Word*, journal of the linguistic circle of New York, X (1954), 365-374.

Over tweetaligheid en leenwoorden. Deze laatste kunnen al of niet structurele gevolgen hebben voor de ontlenende taal; zij kunnen invloed uitoefenen op haar systeem van fonemen en morfemen. De auteur pleit voor een systematische studie op zeer ruime schaal van convergerende taalkundige verschijnselen, b. v. in de verschillende Amerikaanse Indianentalen of in de Westeuropese talen, die gedurende de laatste 1500 jaren een gelijkaardige ontwikkeling vertonen. Hier zou de cartografische methode, die dan structurele elementen in beeld brengt, even goed kunnen worden gebruikt als bij de fonetische en semantische taalgeografie.

17. E. ÖHMAN, *Niederländische Lehnprägungen nach französischem Vorbild; Neuphilologische Mitteilungen*, LIV (1953), 144-149.

Deelt naast Ned. *winkeldochter*, die een *filles de boutique* zou zijn, een hele reeks Middelned. uitdrukkingen mee die eruit zien als vertalingen uit het Frans; b. v. *ten fine dat* (opdat) = *a fin que*.

18. K. FOKKEMA, *Uit het Schiermonnikoogs; Taal en Tongval*, VI (1954), 87-89.

Behandelt een geval van woordontlening en de resten van het genusonderscheid tussen mannelijk en vrouwelijk enk., op Schiermonnikoog bewaard, in het vastelandsfries verdwenen.

19. A. BOILEAU, *Enquête Dialectale sur la Toponymie germanique du nord-est de la province de Liège*, Tome I, Introduction; glossaires toponymiques. Liège, P. Gothier,

1954; XXIV-476 blz. [*Publications du centre national de recherches dialectales de l'Est de la Belgique*. Fascicule I.]

Dit uitstekende werk interesseert niet alleen de toponymist. In de inleiding krijgen we een objectieve beschrijving van de tegenwoordige verhouding der Germaanse en Romaanse dialecten en cultuurtalen (Nederlands-Duits-Frans), met hier en daar een korte historische uitweiding, in het zo druk besproken noordoosten van de provincie Luik. Op een uitslaande kaart wordt de taalgrens in die streek precies afgebakend. We menen dat de taalkundige gegevens die ons hier worden verstrekt door een eerlijk wetenschappelijk vorser, die de streek kent als niet een, op gelukkige wijze de gegevens der jongste talentellingen aanvullen en eventueel verbeteren.

20. T. J. W. R. DE HAAN, Van Anholt tot Emmelkamp. Indrukken uit het Duitse grensland; *Driemaandelijksche Bladen*, VI (1954), 108-117.

Kort overzicht van de teloorgang van het Nederlands in het graafschap Bentheim en van de Nederl. elementen die er in de volkstaal nog voorkomen.

21. H. ENTJES, De School tussen Dialect en Cultuurtaal; *Bijdragen en Mededelingen der Dialecten-Commissie van de Kon. Ned. Akademie v. Wet. te Amsterdam*, XIII, 1954; 1-12.

C. B. VAN HAERINGEN, Dialect en Cultuurtaal; *ibid.*; 13-27.

Over de verhouding tussen dialect en cultuurtaal zijn de meningen zeer verdeeld. Vooral voor de onderwijzers en leraren is het moeilijk een „juist” standpunt in te nemen tegenover dat probleem. De dialectencommissie van de kon. Ned. Akademie v. Wetensch. te Amsterdam heeft op 29 dec. 1953 een symposium gewijd aan *De School tussen Dialect en Cultuurtaal*, waarop de Drentse leraar H. ENTJES niet alleen gevraagd heeft dat de school meer waardering voor het dialect aan de dag zou leggen, maar ook het goed recht van de streektalen heeft bepleit om als „taalverrijkende” bronnen van de cultuurtaal op te treden. C. B. VAN HAERINGEN toont aan de hand van talrijke voorbeelden aan hoe moeilijk het soms is uit te maken welke taaleigenaardigheden, aan bepaalde

streken eigen, nog toelaatbaar zijn in de algemene taal die de school moet aanleren, en welke zonder meer dienen afgekeurd.

22. W. ROUKENS, De school tussen Dialect en Cultuurtaal; *Veldeke*, XXIX, nr. 161 (okt. 1954), 18-20.

Commentaar bij de vorige publicatie, geschreven door een Limburger, die het standpunt van H. ENTJES volmondig goedkeurt.

23. J. L. PAUWELS, In hoever geeft het Noorden de toon aan? *Nu Nog*, II, 4 (dec. 1954), 1-9.

Het probleem van de cultuurtaal is in Zuid-Nederland uiteraard nog veel moeilijker dan in het Noorden. Dit is een poging om zo principieel mogelijk het juiste standpunt te bepalen van de Zuid-nederlandse niet-particularist tegenover de Nederlandse cultuurtaal, die vrij uniform moet zijn wat de uitspraak betreft, iets minder strak ten opzichte van het woordgebruik.

24. J. M. DE SMET, Het oudste zinnetje in onze moedertaal; *Leuvense Bijdragen*, XLIV (1954), 98-113.

De auteur plaatst het bekende *hebban olla uogala* in het begin van de 12^e, niet in de 11^e eeuw en houdt het met een „monastieke” interpretatie van de tekst. Hij meent dat de woordfragmenten die volgen op „enda thu” de vertaling kunnen zijn van „quid expectamus nunc”.

25. W. J. H. CARON, Quid expectamus nunc? *Taal en Tongval*, VI (1954), 62-67.

C. komt tot dezelfde conclusie als DE SMET en probeert uit de woordfragmenten een vertaling af te lezen van de Latijnse vraag, nl. [uuað] *umbidan uue nu?* Het eerste woord is twijfelachtig; het zou moeten een genitiefvorm zijn.

26. G. KUIPER, Trivium, Taal en Tongval; *Taal en Tongval*, VI (1954), 112-115.

Uiteenzetting van de betekenis van het Trivium en de Neo-Latijnse Humanitas voor het ontstaan van het algemeen Nederlands en het gebruiken van het dialect in bepaalde gevallen.

27. J. G. VAN DILLEN, Omvang en samenstelling van de bevolking van Amsterdam in de 17^e en 18^e eeuw; *Bijdragen en Mededelingen der Dialecten-Commissie v. d.*

Kon. Ned. Akademie v. Wetensch. te Amsterdam, XIV, 1-12.

Verschaft precieze gegevens over de immigratie in Amsterdam sedert de 16^e eeuw. Belangrijk voor de wordingsgeschiedenis van de Ned. cultuurtaal zijn de mededelingen over het aantal en de invloed van de Zuidnederlandse inwijkelingen. Onmiddellijk na de val van Antwerpen (periode 1585-1589) klimt het percentage van de „Belgen” tot 44,2 % van het totaal der buitenlandse immigranten. De helft hiervan (780) waren Antwerpenaars !

28. H. VANGASSEN, *Bouwstoffen tot de historische Taalgeografie van het Nederlands Hertogdom Brabant ; Brussel, Belgisch Interuniversitair Centrum voor Neerlandistiek, 1954 ; 887 blz. [Bouwstoffen en Studiën voor de Geschiedenis en de Lexicografie van het Nederlands, III.]*

Het inzamelen van modern dialectmateriaal wordt veel gemakkelijker ondernomen dan de historische studie van een dialect. H. VANGASSEN is een van de weinigen die de moed hebben uit oude archiefstukken het historisch dialectmateriaal bijeen te lezen. In dit lijvige boek heeft hij 125.000 met zorg gekozen excerpten bijeengebracht uit circa 600 charters en even zoveel andere bronnen, uitgaande van 11 voorname plaatsen in het vroegere Hertogdom Brabant, van het einde der XIIIe eeuw af tot de eerste helft van de XVIIe, met de bedoeling aldus een eerste bijdrage te leveren tot een groots opgevatte verzameling excerpten uit alle steden van het Nederlandse taalgebied. Aldus zullen we een nauwkeurig historisch-geografisch beeld krijgen van alle Nederlandse dialecten.

Voor elke plaats worden de gegevens bij elkaar gehouden en chronologisch meegedeeld, te beginnen met de Nederl. plaats- en persoonsnamen uit de Latijnse schepenbrieven. Aan het einde krijgen we telkens aantekeningen van de schrijver over de bevolkingseijfers, de klerken, de bronnen enz., en vooral over de klankleer, d. w. z. over de verschillende manieren waarop een bepaalde klank in de teksten van die plaats wordt gespeld.

Af en toe worden korte passages, soms hele stukken volledig afgedrukt, vooral waar de taal van de klerken los en vrij wordt. Aldus krijgen we ook waardevol materiaal voor de studie van de historische syntaxis van onze dialecten.

29. V. VERSTEGEN, *Dialectgeografie en archief ; Taal en Tongval*, VI (1954), 83-95.

De auteur heeft het archief van Lokeren onderzocht met het

oog op de taal. Daar het niet zeer oud is — het klimt slechts op tot het midden van de 16^e eeuw — heeft het slechts weinige gegevens verstrekt voor de klankontwikkeling. Voor de woordgeografie heeft V. echter een rijke oogst kunnen binnenhalen.

30. A. WEIJNEN, Kinderen als proefpersonen ; *Taal en Tongval*, VI (1954), 174-175.

In Nederland blijken op vele plaatsen de volwassenen zo erg met het virus van het Algemeen Beschaafd besmet, dat een dialect-opnemer nog slechts uit de mond van nog niet door de school „bedorven” kinderen onvervalst dialect kan te horen krijgen.

III. Taalatlassen en Woordenboeken (1)

31. *Verslag van de Dialecten-Commissie der Kon. Ned. Akad. v. Wetenschappen over 1954* ; Amsterdam, 1955 ; 7 blz.

In 1954 werden twee vragenlijsten (nrs. 25 en 26) uitgezonden met vragen van uiteenlopende aard, voor het grootste deel betreffende het leven ten plattelande. Voor de Taalatlas van Noord- en Zuid-Nederland werden vijf kaarten getekend : *kneu*, *vink*, *merel*, *kaantjes* en *ui*. De druk van de bibliografie der Nederl. dialecten vordert geleidelijk : ongeveer de helft is gezet.

32. S. A. LOUW, Dialektstudie in Europa en in Suid-Afrika ; *Hertzog-Annale van die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns*, III, 1 (december 1954), 34-41.

Een kort vulgariserend stukje over de dialektstudie in het algemeen en de cartografische methode en de dialectatlassen in het bijzonder, vooral geschreven met propagandistische bedoelingen voor de taalAtlas van Zuid-Afrika, die in de maak is. In dat uitgestrekte, dunbevolkte land zijn de problemen heel anders dan in Europa !

(1) Van dit jaar af brengen we in dit overzicht alle woordenboeken en atlassen samen in een nieuwe afdeling. Immers de woordenboeken behandelen meestal niet alleen de woordenschat, maar ook verschijnselen uit de klank- en vormleer en zelfs uit de syntaxis. De atlassen zouden en onder Dialectgeografie en onder Woordenschat, soms onder Klank- en Vormleer dienen vermeld te worden.

33. W. MITZKA, Deutscher Wortatlas, Band III ; Giessen, Schmitz, 1954 ; 14 kaarten + 41 blz.

Bevat de kaarten van 4 diernamen : *de Vlaamse gaai* (meerkol), *de glimworm*, *de mol* en *de oorworm* ; 2 plantnamen : *de hondsroos* en *de vlierboom* ; 3 voorwerpsnamen : *de gaffeldissel* (lemoen), *de lucifer* en *de breinaald* ; 4 andere subst. : *de graszwade*, *de rijp*, *hoofdpijn* en *tandpijn* ; slechts één werkw. : *vegen*. Zeer belangrijk, zoals steeds, voor de Nederlandse dialectologie.

34. K. HEEROMA, Het Nedersaksisch Instituut ; *Drie-maandelijkse Bladen*, VI (1954), 97-103.

Uiteenzetting van de plannen van het Nedersaksisch Inst. te Groningen : 1. het uitgeven van een *Taalatlas van Oost-Nederland en aangrenzende gebieden* (1), vooral gesteund op schriftelijke enquête ; 2. de organisatie van een groot historisch *Woordenboek van het Oostnederlands*.

35. *Verenigingsnieuws* van de Zeeuwse Vereniging voor Dialectonderzoek, nrs. 96-99, 1954.

De inzameling van het materiaal voor het Zeeuws Woordenboek gaat regelmatig verder. Mej. H. C. M. GHYSEN zond weer 4 vragenlijsten uit met nalezingen over de letters M-N-O-P-R en het begin van de letter S. Elk nummertje bevat daarenboven 40 à 50 vragen over de woordenschat, de klank- en vormleer. Het eerste deel van het Woordenboek (A-G) zal misschien nog in 1955 verschijnen.

36. L. GOEMANS, Leuvens Taaleigen, Woordenboek, deel II : G-Z ; blz. 219-483 ; Tongeren, Michiels, 1954. [*Kon. Vl. Acad. v. Taal- en Letterkunde* ; reeks VI, nr. 59.]

Ten gevolge van een samenloop van ongunstige omstandigheden verscheen dit 2^e deel niet minder dan 18 jaar na het eerste ! Het werd persklaar gemaakt door L. DE MAN. Al het goede dat wij in het overzicht van 1936, nr. 54, over het 1^e deel zegden, is uiteraard ook toepasselijk op het tweede.

37. L. LIEVEVROUW-COOPMAN, Gents Woordenboek,

(1) Uit de grondkaart voor deze atlas blijkt dat de „aangrenzende” gebieden nogal ruim zijn genomen. Immers, ongeveer de twee derde van het gebied is Duits, een klein stukje in het Z. W. is Belgisch.

Deel II : V-W (blz. 1561-1720 : *verkaarten tot wijd*), Gent, Erasmus, 1954. [*Kon. Vl. Acad. v. Taal- en Letterkunde*. Reeks VI, nr. 68.]

38. *Woordenboek der Nederlandse Taal* ; 's-Gravenhage, M. Nijhoff, 1954.

Deel 12, afl. 10 : *reformatorisch-regel* (kol. 1153-1280), bew. d. K. HEEROMA en F. VAN COETSEM, met medew. v. A. C. CRENA DE IONGH en A. PERSIJN.

Deel 17, afl. 14 : *totalisator-traan* (kol. 1625-1752), bew. d. N. BAKKER, met medew. v. B. LIEVENS.

Deel 18, afl. 11 en 12 : *veerhuis-veld* (kol. 1281-1536), bewerkt door F. DE TOLLENAERE, met medew. v. B. LIEVENS en A. C. CRENA DE IONGH.

Supplement, deel 1, afl. 14 en 15 : *Arminiaan-asymmetrisch* (kol. 1665-1920), bewerkt door C. H. A. KRUYSKAMP.

39. *Luxemburger Wörterbuch* ; Luxemburg, P. Linden, 1954.

Afl. 5 (einde 1° deel) : *Verdross-Fuzeli* (blz. 331-427).

40. F. HOLTHAUSEN, *Altsächsisches Wörterbuch* ; Münster/Köln, Böhlau, 1954 ; VIII-95 blz. [*Niederdeutsche Studien*, herausgegeben von W. FOERSTE, Band 1.]

Bevat een aantal verbeteringen en aanvullingen bij het Woordenboek van E. SEHRTS (1925).

41. *Korrespondenzblatt des Vereins für niederdeutsche Sprachforschung*, 1954, Heft 61/2.

Geeft op blz. 19-21 een overzicht van de huidige stand van bewerking en publicatie der talrijke Nederduitse dialectwoordenboeken.

42. *Niedersächsisches Wörterbuch*,... bearbeitet von W. JUNGANDREAS ; Neumünster, Wachholtz, 1954.

Lieferungen 2 und 3 : *afbuddeln-anlustern* (kol. 129-384).

43. *Rheinisches Wörterbuch*,... bearbeitet von J. MÜLLER... ; Berlin, Klopp, 1954.

Lieferung 104-105 (Band VII, 11, 12) : *Sack-saufen* (kol. 673-800).

44. *Hessen-nassauisch Volkswörterbuch*, bearbeitet von L. BERTHOLD; Marburg, Elwert, 1954.

Lieferung 20 (Band III, 5) : *Schlunk-schnappen* (kol. 257-320).

45. *Badisches Wörterbuch*, bearbeitet von E. OCHS; Lahr (Baden), Schauenburg, 1954.

Lieferung 16 : *Fortschritts-hut-Fuchsloch* (blz. 213-244).

46. H. MARZELL, *Wörterbuch der deutschen Pflanzennamen*; Leipzig, Hirzell, 1953-54.

Lieferungen 12, 13 (Band 2, Lfg. 3, 4) : *Erythraea-Gentiana* (kol. 321-640).

47. J. und W. GRIMM, *Deutsches Wörterbuch*; Leipzig, Hirzel, 1953, 1954.

Lfg. 341, 346 (Bd. IV, I, 5, Lfg. 7, 8) : *Gorbel-Gott* (kol. 961-1280).

Lfg. 345 (Bd. XII, I, Lfg. 14) : *verwirren-verzehren* (kol. 2305-2464).

Lfg. 342 (Bd. XV, Lfg. 9) : *Zimbelschelle-Zinngraupe* (kol. 1281-1440).

Lfg. 343, 344 (Bd. XVI, Lfg. 9, 10) : *Zwingherr-Zypressenzweig* (kol. 1281-1460).

48. *Trübners deutsches Wörterbuch*,... hrsg. v. W. MITZKA; Berlin, De Gruyter, 1954.

Lieferung 46, 47, 48 (Band V, 4, 5, 6) : *Rabatte-rütteln* (blz. 271-503).

IV. Klank- en Vormleer.

49. G. KNOP, *De spraakkunst der Terschellinger dialecten*; Assen, Van Gorcum & Comp., 1954; xxvi-270 blz. [*Taalkundige bijdragen van Noord en Zuid*, onder redactie van G. G. Kloeke en L. Grootaers, Deel VI.]

De man die een groot deel van zijn leven gewijd heeft aan de strijd voor het behoud en de ontwikkeling van de Terschellinger aard en taal, had gedurende zijn laatste levensjaren met liefde en toewijding gearbeid aan een uitvoerige monografie over het Terschellings. Toen hij in 1949 overleed, nam J. H. BROUWER de

ondankbare taak op zich het bijna voltooide werk persklaar te maken.

De klankleer wordt tweemaal behandeld : eerst wordt uitvoerig besproken hoe de Terschellinger klanken uit de Germaanse zijn ontwikkeld, waarbij ze „gesitueerd” worden in het Fries en telkens vergeleken wordt met en verwezen naar vormen in andere Germ. talen. Uiteraard zijn alle Terschellinger varianten, oostelijke en westelijke, zorgvuldig genoteerd. Daarna krijgen we een veel korter overzicht van de klankleer van het dialect van Midsland, dat doorlopend wordt vergeleken met het Leeuwarders.

Een zeer verzorgd uitvoerig hoofdstuk is gewijd aan het ontwerpen van het foneemstelsel van het Terschellinger Fries. In het volgend hoofdstukje toetst de auteur de intensiveringstheorie van BAADER aan het Terschellings en komt tot het besluit dat ze inderdaad vele klankveranderingen verklaart. Na een zeer gedetailleerde vormleer, die hier „morfologie en morfonologie” heet, waaruit blijkt met hoeveel persoonlijk inzicht G. KNOR de taalfeiten observeerde en interpreteerde, volgt nog een vergelijking van de Landfriese en de Terschellinger dialecten aan de hand van J. J. Hofs *Friese dialectgeografie* (1).

Het enige wat we missen in dit werk is een kaartje en een inleiding met beknopte uiteenzetting van de inhoud en de methode van bewerking. Deze dubbele sleutel zou dit mooie boek beter toegankelijk maken, niet alleen voor belangstellende leken.

50. A. WEIJNEN, *Het Schouws onder de Zeeuwse Tongvallen ; Taal en Tongval*, VI (1954), 25-36.

In zijn studie over het *Dialect van Schouwen-Druiveland* (zie ons overzicht van 1953, nr. 44) had DE VIN aangetoond dat dit dialect sedert de middeleeuwen vrij sterk de invloed had ondergaan van het Hollands (of A. B. N.), aldus WEIJNEN tegensprekend, die geschreven had dat Schouwen na de 13^e eeuw in volslagen isolement was geraakt. In dit opstel toont laatstgenoemde aan dat een aantal verschijnselen, door DE VIN aan Hollandse invloed toegeschreven, ook anders te verklaren zijn. Zijn vroegere mening drukt hij nu op een veel meer genuanceerde wijze uit : „hij beschouwt het Schouws nog altijd als het oudste en best bewaarde Zeeuws dialect”.

(1) Deel III van de *Noord- en Zuidnederl. Dialectbibliotheek* onder leiding van L. GROOTAERS en G. G. KLOEKE.

Ook de Vlaamse elementen acht hij minder talrijk aanwezig dan DE VIN. Er zijn er op Schouwen niet meer dan elders in het Zeeuwse dialectgebied.

51. M. SCHÖNFELD, *Historische grammatica van het Nederlands*, 5^e druk, verzorgd door A. VAN LOEY; Zutphen, Thieme & Co, 1954; LII-343 blz.

Een nieuwe druk van een der onmisbare werken bij de historische studie van de Nederl. dialecten.

52. W. KROGMANN, *Studien zum Altwestfälischen; Jahrbuch des Vereins für niederdeutsche Sprachforschung*, 1954, 7-15.

Bespreekt oude woorden en woordvormen die ook in het oud-nederfrankisch voorkomen.

53. M. HOEBEKE, *Zuidoostvlaams uit de 18^e eeuw; Taal en Tongval*, VI (1954), 104-107.

Deelt een aantal woorden mee zoals halfgeletterde ambachtslieden die spelden te Oudenaarde in 1788-1789. Ze geven kostbare aanduidingen voor de historische dialectologie.

54. J. DAAN, *Amsterdamse dialecten in het verleden; Bijdragen en Mededelingen der Dialecten-Commissie v. d. Kon. Ned. Akademie v. Wetensch. te Amsterdam*, XIV, 13-22.

Dit is een eerste, verdienstelijke poging om enkele typisch Amsterdamse klanken historisch te belichten, waaruit vooral blijkt hoe moeilijk het is de precieze klankwaarde van vroegere spellingen, al dateren ze uit de allerlaatste eeuwen, te bepalen, en het waarom van klankontwikkelingen als monoftongeringen, diftongeringen en derg. te achterhalen.

55. H. VANGASSEN, *De Mechelse a:; Taal en Tongval*, VI (1954), 164-167.

Het huidige Mechels heeft een vrij „zuivere” lange *a:*. De verkortingen bewijzen echter dat er vroeger een *o:* of *a:* gesproken werd. De auteur verklaart de vrij recente ontwikkeling of „terugkeer” tot *a:* door invloed van de geschreven taal, in tegenstelling met GOEMANS die beslist schoolinvloed uitsluit.

56. J. DUPONT, *Over enige gevallen van ie > i bij*

homoniemenverwisseling; *Taal en Tongval*, VI (1954), 83-86.

Sommige afwijkende betekenissen van *schijten* schijnen er op te wijzen dat we met een oorspronkelijk *schieten* te doen hebben. Hetzelfde geldt voor een aantal uitdrukkingen met *schijten*, waarvan er een aantal correspondenten hebben in het Waals.

57. H. BEHRENS, Beobachtungen zur Geschichte der niederdeutschen Diphthongierung; *Niederdeutsches Jahrbuch*, LXXVII (1954), 84-100.

Dergelijke diftongeringen komen ook voor in het noordoosten van Nederland.

58. K. HEEROMA, Het Tessels „uur”; *Taal en Tongval*, VI (1954), 96-100.

Verklaart het Tessels *uur*, uier, als een resultaat van Zuidhollandse kolonisatie. Hierop wijzen nog een paar andere taalverschijnselen in het Tessels: *pissebed*, keldermot, i. p. v. Noordhollands *beddepisser*; *boe*, *la*, *roe*, zo i. p. v. Noordholl. *boed*, *laad*, *roed*, *zood*.

59. K. HEEROMA, Nasalering en Mouillering; *Handelingen van het 23^e Nederl. Filologencongres*, 1954; 19-21.

Produkten van mouillering en nasalering die we in de Nederl. dialecten, een enkele keer ook in het A. B. N. aantreffen, ziet de auteur als Ingweoonse verschijnselen.

60. C. B. VAN HAERINGEN, Onze „uitspraak” van het Middelnederlands; *De Nieuwe Taalgids*, XLVII (1954), 65-76.

De auteur geeft de raad de reductievocaal in een aantal Middelned. woorden als *schwa* (ə) te lezen — niet echter de *ee* in het lidw. *een*! De consonantenverbinding *ng(h)* lezen we met velare nasaal + oclusief, maar bij *sc(h)* heeft men de keus tussen *sk* en *sx*.

61. K. DE BUSSCHERE, Bij het voordragen van Gezelle's werk; *Nova et Vetera*, XXXI (1953/54), 456-466.

Na een inleiding over de aard van Gezelle's taal, waarbij de auteur tot het besluit komt dat deze geen Westvlaams dialect schreef, maar wel een Westvlaams gekleurd Nederlands, vraagt hij zich af hoe Gezelle zelf zijn poëzie of proza *hoorde*. Waarschijn-

lijk met Westvl. klanken, maar het is moeilijk te achterhalen in hoeverre dat gebeurde. Dit leidt naar de belangrijke vraag: Hoe zal de lezer of voordrager het werk van Gezelle verklanken? Het antwoord van de auteur, zelf een Westvlaming, luidt: in het algemeen beschaafd Nederlands, zeker niet in een pseudo-Westvlaams, liever zelfs niet in ècht Westvl.! Gezelle schrijft Nederlands en moet voor de hele taalgemeenschap der Nederlanden toegankelijk zijn en blijven.

62. J. VAN MULDER, Een fonetisch probleem; *Revue des Langues Vivantes/Tijdschr. v. Levende Talen*, XX (1954), 192-194.

63. J. L. PAUWELS, id., *ibid.*, 457-459.

Eerstgenoemde wenst *j*-uitspraak van de *sj*-klank in *station*, *officieel*, *pensioen* en derg. als AB te beschouwen, wat laatstgenoemde afwijst als minder verzorgd en specifiek Hollands.

64. J. LEENEN, Een Limburgse en Nederlandse Uitspraakregel; *Taal en Tongval*, VI (1954), 1-24.

In het Nederlands geldt de sandhiregel dat een verbinding van conson. + *d* stemhebbend wordt gesproken. Het is sedert lang bekend dat het Limburgs een aantal uitzonderingen op deze regel heeft. De auteur heeft deze Limburgse uitzonderingsregel precies geformuleerd: na stemloze eindconsonant wordt begin *d* > *t* in de woorden *de*, *deze*, *dit*, *die*, *dat*, *daar*, *dan*, *doe* (= toen), *dus* en de pron. 2^e pers. enk. *doe*, *de*, *diech*, *dien*. Hij probeert het waarschijnlijk te maken dat dezelfde regel ook geldt in wat hij noemt „de ongedwongen Nederlandse omgangstaal”. Niet alleen beschouwt hij het dus als een uitgemaakte zaak dat de Limburger die zijn vermelde sandhiregel toepast, goed en deugdelijk Algemeen Nederlands spreekt, maar hij wil zelfs die regel inlassen in de uitspraakleer van het moderne Nederlands. De stemhebbende uitspraak schijnt dan nog wel niet te moeten beschouwd worden als een te vermijden dialectische eigenaardigheid, maar als een aanmerkelijke regionale speling en is te vergelijken met b. v. het niet onderdrukken van *n* na toonloze *ə*.

Dit besluit is m. i. nogal revolutionair. Wat zouden de meeste Nederlandssprekenden, o. a. bijna alle Zuidnederlanders, grote ogen opzetten, als ze zouden leren dat de uitspraak *is taar*, *op tie*

„de” juiste is en het tot dusver verplichte *izdaar, obdie* (voorlopig?) een aannemelijke regionale variant !!

De oorsprong van de Limburgse uitzonderingsregel zou te zoeken zijn in het feit dat de *d* van al de geciteerde woorden op *th* teruggaat, tegenover de *d* uit oorspronkelijke *d* van andere woorden.

65. C. TAVERNIER-VEREECKEN, Iets over de assimilatie van *d*; *Taal en Tongval*, VI (1954), 147-149.

Uit de Vlaamse progressieve assimilatieregels in de verbinding *t + d*, enkele alleenstaande gevallen (uit het Gents) van progressieve assimilatie van stemloze cons. + *d*(*ag*), de ontwikkeling van de vroegere preteritumuitgang *-ede* tot *-te* (ook van het suffix *-ede* bij woordafleiding), trekt de auteur het besluit dat in het vroegere Middelned. progressieve assimilatie in de verbinding „stemloze cons. + *d*” algemene regel was en dat de regressieve assimilatie een jonger verschijnsel moet zijn. Te vergelijken met de vorige bijdrage!

66. P. GERLACH ROYEN O. F. M., Buigingsverschijnselen in het Nederlands, deel IV (slotstuk); *Verhandelingen der Kon. Ned. Akad. v. Wetenschappen, afd. Letterkunde*; nieuwe reeks, deel LIX, no. 3; Amsterdam, Noord-Holl. Uitg. Mij., 1954.

Een aantal van de hier behandelde verschijnselen liggen in het grensgebied tussen dialect en cultuurtaal.

67. TEAKE HOEKEMA, De onafhandelijke Genitief in het Gronings; *Driemaandelijke Bladen*, VI (1954), 90-93.

We weten niet of in een Groningse zin als *Bergers zijn er ook niet* het subst. een genitief is of een zonder lidw. gebruikte meervoudsvorm. Vergelijking met het verwante Oostfries pleit voor de interpretatie als genitief.

68. W. VAN EEGHEM, Lexicologische Sprokkelingen; *Verlagen en Med. v. d. Kon. Vl. Acad. v. Taal- en Letterkunde*, 1954; 399-421.

Hierin worden o. m. behandeld: een nieuw voorbeeld van *ewat* (= een weinig), verleden jaar door VAN LOEY besproken (zie overzicht van 1953, nr. 57); twee nieuwe voorbeelden van rijmparen van nu toonloos geworden *ə* met nog betoonde *é, è* (*sevene*: *altenen*);

Bruesel : wel) bij de Brusselse dichter JAN DINGELSCHÉ (\pm 1400) ; *largent* (= l'argent) ; *banckenteren* (met epenthetische n).

69. H. J. BERGVELD, Beleefdheidsvormen in het Dialect ; *Driemaandelijkse Bladen*, VI (1954), 10-12.

Over het gebruik van de persoonl. voornaamw. 2e pers. enk. in het Stellingwerfs : *ie* is de beleefdheidsvorm, *i'* de intimiteitsvorm.

70. J. DU P. SCHOLTZ, Die Geskiedenis van die Persoonlike en Besitlike Voornaamwoorde in Afrikaans ; *Tydskrif v. Wetenskap en Kuns*, N. R. XIV (1954), 13-31.

In deze studie wordt aangetoond hoe uit de grote verscheidenheid van vormen die in de Nederl. streektalen in de XVIIe eeuw bestonden, zich het Afrikaanse vereenvoudigde systeem van persoonlijke en bezittelijke voornaamwoorden heeft ontwikkeld. Zeer interessant voor de dialectoloog, daar telkens naar parallele verschijnselen in de dialecten van Noord- en Zuid-Nederland wordt verwezen.

71. A. VAN LOEY, Het pronomen „ten” ; *Taal en Tongval*, VI (1954), 171-174.

Dit artikel deelt een twaalfstal oude vindplaatsen mee van het pers. voorn. masc. *ten* = hem (zie het overzicht van 1953, nr. 67) uit Limburgse teksten en twee uit Brabantse. De vorm *ten* moet ontstaan zijn vóór de 2^e helft van de 14^e eeuw. — Discussie van de mogelijke verklaringen ; ontwikkeling uit het demonstrativum lijkt het waarschijnlijkst.

72. C. B. VAN HAERINGEN, Genus en Geslacht. Het voornaamwoordelijk gebruik in de gesproken taal ; Amsterdam, Meulenhoff, 1954 ; 54 blz.

Op het kapt van deze brochure lezen we : „Een duidelijke, objectieve beschrijving van het voornaamwoordelijk gebruik zoals dat wordt toegepast in de gesproken taal — dat wil dus zeggen de werkelijk „levende” taal van miljoenen Nederlanders boven de grote rivieren. Op dit punt verschilt ons gesproken zgn. Noordnederlands zeer sterk van de schrijftaal (en het zuidelijk Nederlands) ; het mag zelfs als een andere taal gelden.” Er wordt dan inderdaad met zoveel woorden betoogd dat in het beschaafde Nederlands van boven de Moerdijk alleen vrouwelijke persoonsnamen (en stofnamen) nog als *zij*-woorden worden behandeld.

Alle overige *de*-woorden zijn samengevallen met de van ouds mannelijke.

Wie deze toestand tot uiting liet komen in zijn geschreven taal, stelde zich bloot aan het verwijt dat hij „Hollands dialect” schreef. Dit gevaar is nu kleiner geworden, sedert de nieuwe Woordenlijst van de Nederlandse Taal toelaat alle niet onzijdige voorwerpsnamen als *hij*-woorden te behandelen. Dit is een officiële, — zij het dan slechts gedeeltelijke — bekrachtiging of goedkeuring van het boven-Moerdijks taalgebruik.

Dat het Nederlands-van-boven-de-Moerdijk nog aan beperking in de ruimte is blootgesteld, bewijst het volgende opstel geschreven door een Oostnederlander.

73. W. H. STAVERMAN, Over „beschaafd” Nederlands; *De Vlaamse Gids*, 38 (1954), 486-497.

St. erkent de primauteit van de Hollandse spreektaal niet. Hij breekt een lans voor : 1. de „verzorgde” taal (de Hollander is van nature slordig bij het spreken); 2. het gezag van de schrijftaal, die in ere moet worden gehouden en de spreektaal niet op de voet hoeft te volgen. Hij wijst er in 't voorbijgaan op dat hij een lichte uitspraak van de slot-*n* na *e* als „beschaafd” beschouwt, het helemaal laten wegvallen als „provinciaal”, — wel een zeer boude bewering! (1)

74. A. VAN LOEY, Sterke participia perfecti en andere verbale vormen op *-e*; *Verslagen en Med. v. d. Kon. Vl. Acad. v. Taal- en Letterkunde*, 1954; 441-453.

In mnl. teksten komen verleden deelwoorden en infinitieven voor op *-e*, vooral van monosyllabische werkwoorden, sporadisch ook van andere. In het noorden van Oost-Vlaanderen treffen we nu nog aan : *geziene, gane, doene*; en in enkele moderne Oost-nederlandse dialecten een aantal met *-e* verlengde eenlettergrepige

(1) Hoe gevaarlijk het is argumenten te zoeken in streektalen die men zelf niet beheerst, bewijst St. in dit artikel. Hij bevestigt — terecht — dat Zuid-Nederland de drie genera nog volop in ere houdt en construeert dan het Zuidned. voorbeeld : „zet *haar* aan de kant” (*haar* = de tafel). Welnu, dit is fout! Het gebruik van het pron. *haar* heeft in het Zuidned. ongeveer dezelfde beperking ondergaan als *zij* in het Noordned. : het dient nl. nog slechts ter aanduiding van vrouwelijke personen. Het voorbeeld moet dus luiden : „zet *ze* aan de kant”.

participia. Deze laatste heeft men geprobeerd te verklaren door een streven naar normale ritmische structuur en beïnvloeding door het gerundium op *-e* (zie het overzicht van 1952, nr. 59). VAN LOEY tracht de mnl. participia *-dane*, *-dene* en **ziene* te verklaren als normale participiumformaties met het germ. suffix *-ni-*. De andere participia op *-e* kunnen dan analogievormen zijn, eerst bij monosyllabische, later ook bij andere werkwoorden.

75. K. KOOIMAN, Ik heb geweest, ik ben geweest ; *De Nieuwe Taalgids*, XLVII (1954), 209-214.

Geeft een kort overzicht van de strijd tussen de twee hulpwerkwoorden sedert het Middelned., die ten slotte beslecht werd, in de schrijftaal, ten voordele van *ik ben geweest* door het voorbeeld van HOOFT en VONDEL, niet echter in de dialecten.

76. J. LINDEMANS, De diminutievormen van onl. **magid* in de Zuidbrabantse dialecten ; *Verlagen en Med. v. d. Kon. Vl. Acad. v. Taal- en Letterkunde*.

Een zeer verdienstelijke poging om de talrijke, fonetisch en semantisch gedifferentieerde Zuidnederlandse woordvormen die waarschijnlijk bij onl. **magid* horen — o. a. *meisen*, *masken*, *mokken*, *medeken* — onder te brengen in een systematisch ingericht schema van oude en moderne diminutievormen. Voor de verklaring van *mèreken* uit *medeken* verwijzen we naar onze bijdrage over *de overgang d > r* in Album Baur, II, 161 v.v.

V. Syntaxis.

77. W. GS. HELLINGA en J. DU P. SCHOLTZ, Structuurvergelijking tussen Nederlands en Afrikaans ; *Taal en Tongval*, VI (1954), 101-104.

In het Afrikaans staat, in de bijzin, het vervoegde hulpwoord altijd *na* het verleden deelwoord, maar *voor* de infinitief. In het Nederlands heeft men in beide gevallen de keus, (zie het volgend nummer).

78. A. PAUWELS, De plaats van hulpwoord, verleden deelwoord en infinitief in de Nederlandse bijzin. Deel I : Tekst ; deel II : Kaarten ; Leuven, Symons, 1953 ;

268 blz., 17 grote, uitslaande kaarten in drie kleuren. [*Werken uitgegeven door de Kon. Comm. v. Top. en Dialect., Vlaamse Afdeling, nr. 7.*]

Dit werk wil een antwoord geven op de vraag of in de Nederlandse dialecten het vervoegde hulpwerkwoord van de bijzin voor of na de erbij horende infinitief, resp. verleden deelwoord, staat. De enquête-lijst die met het oog op dit onderzoek werd rondgestuurd, bevatte de volgende 15 zinnen ter vertaling: De jongen die gisteren van het dak *is gevallen*, is nu dood. Jan zei, dat zijn broer ziek *was geweest*. Ik heb gezien, dat hij zijn hond *heeft geslagen*. Er waren drie mensen die de bedelaar *hadden gezien*. Het feest verliep, zonder dat er een lied *werd gezongen*. Mij dunkt dat er iets op die muur *staat geschreven*. Weet u waar onze vriend *ligt begraven*? Ik die muur *staat geschreven*. Weet u waar onze vriend *ligt begraven*? Ik wil eens zien of ge braaf *zult zijn*. 't Was zo goed als zeker, dat het *zou regenen*. Tante laat zeggen, dat ze vandaag niet *kan komen*. Als ge uw glas nog eens *laat vallen*, jagen we u weg! Ik ben er zeker van, dat hij niet *durft komen*. Hij durfde niet uitspreken wat hij allemaal *wilde zeggen*. 't Was de eerste keer dat Jan bij de andere jongens *kwam zitten*. Er waren drie mannen die in het bos *moesten werken*.

Aan de hand van de 812 antwoorden uit Noord-Nederland en de 394 uit Zuid-Nederland konden 15 kaarten en 2 verzamelkaarten worden getekend, die duidelijk het verspreidingsgebied van de (meestal) twee verschillende constructies aantonen. Grosso modo kunnen we vaststellen dat in bijna heel het Nederlands taalgebied het vervoegde hulpwerkwoord in de bijzin ofwel altijd, ofwel meestal vóór het verleden deelwoord staat. Met de infinitief is het precies andersom, behalve dan in het uiterste noorden, waar het hulpwerkwoord in de bijzin *altijd* voorafgaat.

De auteur heeft ook hetzelfde probleem in de huidige Nederlandse schrijftaal onderzocht en werken geëxcerpeerd van niet minder dan 55 moderne auteurs uit de verschillende Noord- en Zuidnederlandse provincies. De uitslag van dit onderzoek wordt enkel zeer beknopt meegedeeld, in de vorm van tabellen, en haast zonder commentaar.

79. CHR. STAPELKAMP, De constructie met vooropgeplaatst praepositionaal object; *Us Wurk*, III (1954), 53-57.

Van dergelijke constructies — van het type „*dat gesjanter* ben 'k al zat *van*” — vindt men voorbeelden in het oudere Fries en het

oudere Nederlands. Nu is in het algemeen Nederlands de constructie met het samenvattende *daar* de gewone regel; in de Friese, Noordhollandse en Nedersaksische streektaalen echter is de constructie zonder *daar* de meest voorkomende en die met dit bijw. uitzondering.

Hier kan ik bijvoegen dat, voor zover mij bekend is, de zuidelijke Brabantse dialecten uitsluitend de constructie met het hervattende *daar* kennen, b. v. *die kerk daar bouwen ze al lang aan; zijn eigen uitkleden* daar peinst hij nog niet op.

80. V. F. VANACKER, Over enkele modaliteitsschakeringen in het Aalsters; *Taal en Tongval*, VI (1954), 149-152.

In deze bijdrage wordt gewezen op de subtiele schakeringen van modaliteitszinnen, ingeleid door *God weet* of *wie weet*: volledige onzekerheid, sterke twijfel, mogelijkheid, gebonden aan de aanwezigheid, respect. afwezigheid, van een vragend woord, van een ontkenning. De constructie van de modale zin kan die zijn van een vragende hoofdzin of van een gewone bijzin. De eerste constructie zou primair zijn, de tweede secundair. M. i. is het andersom!

VI. Dialectgeografie.

81. G. BOTTIGLIONI, La geographia linguistica (realizzazioni, metodi e orientamenti); *Revue de Linguistique Romane*, XVIII (1954), 143-160.

Dez., Linguistic geography: achievements, methods and orientations; *Linguistics today*, bijzonder nummer van *Word*, journal of the linguistic circle of New York, X (1954), 375-387.

Bespreekt wat wij geleerd hebben uit het werk van de taalgeografen, vooral van GILLÉRON; verwerpt de rigoristische methode bij het dialectonderzoek, aangeprezen o. a. door POP (1), die hij wil vervangen door een vrijere, telkens aan milieu en omstandigheden aangepaste methode.

82. G. G. KLOEKE, De taalgeografie schrijdt voort; *Tijdschrift v. Nederl. Taal- en Letterkunde*, LXXII (1954), 67-77.

(1) SEVER POP, La dialectologie, Louvain, 1950.

Uitvoerige en waarderende bespreking van MITZKA's Handbuch zum deutschen Sprachatlas (zie ons overzicht van 1952, nr. 79), waarbij de auteur vaststelt dat de schriftelijke enquête nog altijd niet kan gemist worden naast de mondelinge enquête, en zijn *muis/huis*-kaart verdedigt tegen de kritiek van HELLINGA, (zie ons overzicht van 1953, nr. 95).

83. H. MOSER, Sprachgrenzen und ihre Ursachen ; *Zeitschrift für Mundartforschung*, XXII (1954), 87-111.

De auteur behandelt twee soorten van oorzaken van dialectgrenzen, die wij „externe”, resp. „psychologische” oorzaken (1) kunnen noemen. In de eerste groep onderscheidt hij twee lagen : de oudere externe oorzaken bij het ontstaan van dialectgrenzen zijn : geografische omstandigheden, kerkelijke en politieke grenzen ; de nieuwere : het economisch verkeer, de beïnvloeding door de steden, de invloed van de cultuurtaal. Als psychologische oorzaken der dialectgrenzen noemt hij de eigen geaardheid en het samen-horigheidsgevoel bij de verschillende groepen van dialectsprekers. Vooral op deze psychologische factoren legt hij de nadruk, niet omdat hij de externe oorzaken wil minimaliseren, maar hij meent dat deze uitsluitend tot een „mechanische” beschouwing van het taalgebeuren kunnen voeren. Door ook rekening te houden met het menselijk element kan men het beeld juist en volledig maken.

84. G. DE SMET, Die Geschichte einer süddeutschen Neubildung ; *Louwense Bijdragen*, XLIV (1954), 1-20 en 47-64.

85. DEZ., Die Ausdrücke für „leiden” im Altdeutschen ; *Wirkendes Wort* V (1954/55), 69-79.

Zie het overzicht van 1952, nr. 85 en dat van 1953, nr. 81.

86. DEZ., Zum Wortschatz Heinrichs van Veldeke. A. martelen-martilie ; B. liden und dôgen ; *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur*, 76 (1954) ; 217-234.

Zie het overzicht van 1953, nr. 81.

87. E. NÖRRENBURG, Die Grenzen der westfälischen

(1) De auteur gebruikt deze termen niet.

Mundart, met 2 kaarten ; *Westfälische Forschungen*, VII (1953/54), 114-129.

Overzicht van de taalkundige kenmerken waardoor „het Westfaals” zich van de omliggende dialectgroepen onderscheidt. De twee voornaamste zijn : de diftongering van korte vocalen en het niet samenvallen van gerekte *ā* en oorspronkelijk lange *ā*. Bij deze poging tot begrenzing van het Westfaals blijkt dat er geen taalgrens bestaat met het Saksisch in Nederland ; ook tegenover het Noordnederlands kan geen precieze grens worden getrokken, wel echter tegenover het Nederfrankisch in het westen en vooral tegenover het Middelduits in het zuiden.

88. K. BISCHOFF, *Elbostfälische Studien* ; Halle (Saale), Niemeyer, 1954 ; x-153 blz. ; met 22 kaarten. [*Mitteldeutsche Studien*, no. 14.]

Dit boek zal de Nederlandse dialectoloog wel erg interesseren, want het bevat een nauwgezette studie van de Nederlandse taalelementen die in het „Elboostfaals” voorhanden zijn. De auteur vindt een reeks verschijnselen die op Nederl. oorsprong wijzen, vooral in het randgebied en stelt vast dat, in de moderne tijd, een immer aanzienlijker aantal woorden uit de naburige oostelijke, Nederlands georiënteerde dialecten werd ingevoerd. Toch kan men niet beweren dat deze afzonderlijke elementen het Elboostfaals een karakteristieke Nederlandse kleur zouden hebben gegeven.

Het hele eerste hoofdstuk, blz. 1-48, met suggestieve kaarten, is gewijd aan de verhouding : Elboostfaals-Nederlands.

89. W. FOERSTE, *Geschichte der niederdeutschen Mundarten* ; *Deutsche Philologie im Aufriss*, Berlin, E. Schmidt, 1954 ; II, 1905-2062 ; met 23 kaarten.

Het is wel overbodig er de nadruk op te leggen hoe belangrijk een uitvoerig en overzichtelijk werk als dit voor de Nederl. dialectologie is, vooral dan als het zo meesterlijk is geschreven. Uit een aantal isoglossen blijkt — zie b. v. kaarten 10, 12, 16 — de gemeenschappelijke geschiedenis van het taallandschap in het noordoosten van Nederland en in het aangrenzend Nederduits gebied. — Uitgebreide literatuurgave.

90. S. A. LOUW, Iets oor die Nederlandse volkstaal en die geschiedenis van Afrikaans ; *Hertzog-Annale van die*

Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns, II, 3 (maart 1954), 17-23.

Wie de geschiedenis van het Afrikaans wil schrijven, moet over Nederlands dialectmateriaal beschikken. Voor een Afrikaander is het wel bijzonder moeilijk precies dat betrouwbaar materiaal te krijgen dat hij nodig heeft. Met het oog hierop had de auteur geprobeerd een kleiner gebied af te bakenen waarvan de taal meest overeenstemming vertoont met het Afrikaans en dat dan grondig zou onderzocht worden. Hij is echter in zijn opzet niet geslaagd, want contactpunten met het Afrikaans treft men aan in de verschillende delen van het Nederlandse taalgebied. Dit blijkt o. a. uit de parallellen die hij vond betreffende de zinsafsluitende ontkenning *nie* en de teloorgang van het sterke imperfectum. Zijn documentatie betreffende sommige onderzochte verschijnselen is lang niet volledig; aldus schijnt hij *waffer, wie z'n?* alleen in het Noorden te hebben aangetroffen, terwijl deze woordverbindingen ook in Zuid-Nederland springlevend zijn.

91. G. G. KLOEKE, De overgang van Hollands naar Noordoostelijk Nederlands; *De Nieuwe Taalgids*, XLVII (1954), 1-17.

In deze studie is de auteur, naar hij zegt, op zoek naar een aanvaardbare taalscheiding in Nederland-boven-de-rivieren. Hij heeft op een kaartje van centraal Nederland 16 isoglossen getrokken, zowel woord- als klankgrenzen, daarbij gebruik makend van alle gegevens uit de Taalatlas die het trekken van min of meer zuivere lijnen mogelijk maakten. Het parallel verloop der lijnen ten westen en ten oosten van Utrecht toont duidelijk aan dat deze stad een (secundaire) uitstralingshaard is, maar het is moeilijk te bepalen van welke klankgrens af we de dialecten als „noordoostelijk” moeten beschouwen. Na nauwkeurig wikken en wegen komt KL. tot het besluit dat de *out/old*-grens, een „natuurlijke, ongecompliceerde lijn, dwars over het egale Veluwe-landschap” om wetenschappelijke en praktische redenen de voorkeur verdient. Het Utrechtse gebied tot aan de *wiel/rad*-lijn, 20 km ten westen van de stad, vormt dan een brede overgangsstrook, van ouds oostelijk gekleurd, maar door Hollandse, resp. zuidelijke, invloeden verwestert.

Belangwekkend in dit opstel is ook de systematische behandeling van de reeds vroeger besproken gemeenschappelijke taalverschijn-

selen tussen het Frans en het Nederlands : het vervangen van het pron. sg. *doe* door *gij*, de *uu*-uitspraak van *û* (= oe), het niet aspireren van *p-t-k* — wat ongermaans is ! — en de ontwikkeling *-ald* > *-oud*. We kunnen ons deze verschijnselen indenken als zoveel vernieuwingsgolven die van de Frans-Nederlandse taalgrens uit in noord-oostelijke richting ongeveer het hele Nederl. taalgebied hebben overspoeld.

92. C. B. VAN HAERINGEN, *Zijn en wezen*; *Taal en Tongval*, VI (1954), 167-171.

Zuid-Nederland kent de infinitief *wezen* niet (meer), alleen *zijn*; in Holland is *wezen*, met steun van de zuidelijk georiënteerde geschreven taal, teruggedrongen naar de volkstaal; het oosten van Nederland kent *zijn* (nog) niet. De verhouding tussen deze twee infinitieven vertoont dus een vertrouwd beeld uit de Nederlandse taalgeschiedenis.

93. *Mededelingen van de centrale commissie voor onderzoek van het Nederlandse volkseigen*, nr. 6, december 1954; Amsterdam, 8 blz.

Opgave en localisering van de namen voor *mazelen*, *raat*, *kafnaalden*, *de duivel*, *het jongste dier uit een nest*, in Noord-Nederland; bij *kafnaalden* krijgen we een kaartje.

94. J. DAAN en G. WINNEN, *Schort* in de Nederlandse Dialecten; *Taal en Tongval*, VI (1954), 37-48; met 4 kaarten.

Het meest verspreide woord is *schort* met zijn samenstellingen en varianten: *schorteldoek*, *scholdoek*, *scholk*, *skelk*, *sjolk*, *schortel*, *sjottel*, *sjotsel* enz. Een vrij groot gebied bezetten ook *voorschoot* en *schoet*; dit laatste bij Oudfries *schude* (bij Got. *skauda*, *huid*, *leer*?). Verder komen nog voor: *vörk* < *veurdoek* (?) waarvan de westelijke grens samenvalt met de oude politieke grens van het prinsbisdom Luik (Brabant heeft *voorschoot*); *kleed*, misschien verkort uit *schortelkleed*; *sloof*, bij sloven (?) + een aantal andere in kleinere gebieden (1).

(1) Overgedrukt in *Mededelingen van de Zuidnederlandse Dialectcentrale*, nr. 50, 1954, 87-98.

95. J. DAAN, De prof groef een put ; *Taal en Tongval*, VI (1954), 70-74 ; met 2 kaarten.

In het oosten van Nederland betekent het leenwoord *put* < Lat. *puteus* een gegraven of gemetselde waterput ; de natuurlijke, vaak droge holte heet er meestal *kuil*. In het westen wordt *put* ook met de tweede betekenis gebruikt, soms alleen, soms naast *kuil*.

96. L. GROOTAERS, *Veil*, „klimop”, in Zuid-Nederland ; *Taal en Tongval*, VI (1954), 89-93.

Veil, een der benamingen van de heder *helix*, klimop, is waarschijnlijk vroeger in de grote oostelijke helft van Zuid-Nederland bekend geweest. Nu is de naam beperkt tot twee relictgebieden : de grensstreek Brabant-Oost-Vlaanderen en de streek tussen Hasselt, Tongeren, Sint-Truiden. Etymologisch kan *veil* bij een afleiding horen van Lat. *volvulus*, zich windende plant, klimplant.

97. G. WINNEN, Hy hed liever een bloern horen flueten ; *Taal en Tongval*, VI (1954), 176-179 ; met een kaart.

Voor de vorm *bloern* (= merel), die voorkomt in deze Limburgse tekst van 1534 wordt de etymologie voorgesteld : *bloern* < **balörn* < **mälörn* < **merlörn*, waarvan het 2^e lid uit **arnu* (vogel) zou zijn ontstaan. Deze vormen hebben hun normale vertegenwoordigers in het huidige Limburgs : *blu:n*, *bälu:n*, *mälu:n*. Ten westen van de oude grens van het prinsbisdom Luik heerst *merel* met zijn varianten.

98. A. R. HOL, De benaming van de vlinder in Midden-Nederland ; *Taal en Tongval*, VI (1954), 107-112 ; met een kaart.

We vinden in dit gebied een aantal reeds uit vroegere studies bekende vlindernamen, als *kapel*, *zomervogel*, *uil*, *panne-/penne-vogel*. Voor *pellevogel* wordt een nieuwe verklaring voorgesteld : het 1^e lid zou *pellen*, kostbare stof, zijn, toegepast op de bontgekleurde vlinder.

99. K. HEEROMA, Duisholt ; *Driemaandelijkse Bladen*, VI (1954), 79-89, met een kaart.

Het woord *duisholt*, dat in het noordoosten van Nederland voorkomt en „onderhout” betekent, is in zijn Ingweonse vorm import uit het oostelijk gelegen Nederduits gebied. Het eerste lid is identisch met de in heel Noord-Nederland bekende Ingweonse relict-

vorm *dúst* : 1. dons, 2. vruchtschil van gerst of „kaf”, 3. in West-Vl. fijn meel.

100. K. HEEROMA, De benamingen van de Egel ; *Drie-maandelijkse Bladen*, VI (1954), 33-39 ; met een kaart.

Bespreekt de namen van de egel in het noordoosten van Nederland : *stiekeltzwien*, wel oorspronkelijk de naam van het wild zwijn ; samenstellingen met *iegel*, *eggel*, waaronder vooral *iegelkoar* merkwaardig is. Dit zou volgens H. *egelkaarde* zijn : Plinius de Oudere vertelt dat men met de stekels van de egel de wol kan kammen of kaarden !!

101. G. A. VAN ES, De oorworm in het Friese en Saksische taalgebied van Nederland ; *Taal en Tongval*, VI (1954), 159-164 ; met een kaart.

In het noordoosten van Nederland komen 4 typen van benamingen voor : 1. *oorworm* (Veluwe), *oorkruiper* (Friesland), *oortiek* (Groningen) ; 2. *vorketrekker* (deel v. Friesland) ; 3. *knijptang*, *-tand* (Twente en sporadisch in Drente) ; 4. *gaffeltand*, *-tang* (de rest van het gebied).

102. W. FOERSTE, Die niederländischen und west-niederdeutschen Bezeichnungen des Klees ; *Festschrift für Jost Trier* ; Meisenheim/Glan, Hain, 1954 ; blz. 395-416 ; met 2 kaarten.

Localisering en bespreking van de benamingen van de *klaver* in het Nederlandse taalgebied en het noordwesten van Duitsland. De auteur blijft bij de gewone opvatting dat de eenlettergrepige namen (type *Klee*) en de tweelettergrepige (type *klaver*) op twee verschillende stamvormen teruggaan ; beide bij de wortel **glei-*, klevēn, (men denkt hierbij aan de plantwortels). Aan de hand van de dialectgeografie probeert hij klaarheid te scheppen in de verhouding tussen de vocalisch afwijkende vormen : *klever*, *klaver*, *kliever*, *klöver*. Waarschijnlijk is de eenlettergrepige vorm *Klee* import uit het Middelduits, terwijl de *klever*-vorm van het Rijnland uit in het Nederl. taalgebied is binnengedrongen.

103. I. NORDSTRANDH, Brennessel und Quecke, Studien zur deutschen Wort- und Lautgeographie ; Lund, Gleerup ; Kopenhagen, Munksgaard, 1954 ; xxvii-233 blz. ; met

2 grote en 7 kleinere kaarten. [*Lunder germanistische Forschungen*, no. 28.]

Een uitstekend werk over de Duitse benamingen van de *brandnetel* en de *kweek*, met het materiaal van de Deutscher Wortatlas te Marburg opgebouwd. Ook Nederlandse benamingen komen hierbij ter sprake, vooral naar aanleiding van de in een groot gebied van oostelijk Duitsland voor de kweek bekende naam *pede/pege/pennen*, die blijkbaar Nederlandse import is. In de etymologie van de Ned. naam die in tientallen van varianten in onze dialecten bekend is (o. a. *peen*, *pemen*, *pettem*, *pessem*, *pezen*, *puin*, ziet hij ook niet klaar.

In zijn literatuuropgave ontbreekt HEUKELS, Woordenboek der Nederl. volksnamen van planten. In een uitvoerig register vindt men alle behandelde namen en varianten terug, maar eilaas, zonder aanduiding van de bladzijde waar ze worden besproken!

104. D. O. ZETTERHOLM, Dialektgeografiska Undersökningar III, IV; Uppsala, Lundequistska Bokhandeln, 1953; 73 blz. + 3 kaarten. [*Skrifter utgivna genom Landsmåls- och Folkminnesarkivet i Uppsala*. Ser. A : 10.]

Uitvoerige bespreking van de namen van het *varken* en van de roepnamen voor *schapen* en *hoenders* in heel Scandinavië. Deze roepnamen, van klanknabootsende oorsprong, zijn gedeeltelijk dezelfde als in het Nederl. taalgebied.

105. W. PÉE, De stembandocclusief in Zuid-Nederland; *Taal en Tongval*, VI (1954), 137-140.

De auteur publiceert een zeer suggestief kaartje, waarop duidelijk te zien is dat in heel West-Vlaanderen en een deel van Oost-Vlaanderen intervocalische *k* door een stembandocclusief wordt vervangen, terwijl ze in de rest van Oost-Vlaanderen en in Frans-Vlaanderen enkel wordt gereduceerd. Nu is het merkwaardig dat ook in een brede Kempische strook langs de provinciegrens Antwerpen/Limburg dezelfde verschijnsels voorkomen. Waarschijnlijk vormden de twee gebieden vroeger één geheel.

Verder is er nog de intervocalische *t* die op sommige plaatsen in hetzelfde Kempisch gebied insgelijks door een stembandocclusief wordt vervangen. Ook in West-Vlaanderen komt dit verschijnsel voor, maar het is zeer moeilijk er de dialectsprekers bij een enquête op te betrappen.

106. A. STEVENS, De konsonantenverbinding *schr-* in het zuiden van Belgisch-Limburg ; *Taal en Tongval*, VI (1954), 143-147.

Dit is een aanvulling van een studie van VERSTEGEN (1) over de Westgerm. *sk* in de Zuidned. dialecten. In Zuid-Limburg vallen de dialectgrenzen van *sk* vóór klinker en *sk* vóór *r* bijna volledig samen : het oostelijk gebied heeft *f(r)*, het westelijk *sk(r)* of *sχ(r)*. Merkwaardig is een gebied ten zuiden van Tongeren dat *str* heeft als archaïsme.

VII. Woordenschat.

107. H. MARZELL, Donnerblumen, Eine Studie zur deutschen Volksbotanik ; *Rheinisches Jahrbuch für Volkskunde* V (1954), 137-151.

Verklaring van de vrij talrijke samengestelde plantnamen met *Wetter-*, *Gewitter-*, *Donner-*, *Blitz-*, *Feuer-*. Deze verklaring geldt uiteraard ook voor de Nederl. plantnamen met *donder-*, *vuur-* en *derg*.

108. J. NAARDING, Hondemiegersholt ; *Driemaandelijkse Bladen*, VI (1954), 94-96.

Met behulp van allerlei contaminaties en naamssubstituties kan de Drentse naam van het bitterzoet *hondemiegersholt* teruggevoerd worden tot een Fries prototype *honnemiezel* < *hand* + *miezel*, ongesteldheid, bij mnl. *mase*, vlek.

109. J. NAARDING, Nog meer nieuws over Visschediek ; *Driemaandelijkse Bladen*, VI (1954), 42-43.

Over drie volksnamen van het pas ingevoerde knopkruid, dat benoemd werd naar de plaats waar het voor het eerst in massa optrad.

110. CHR. STAPELKAMP, *Stratiotes aloides* (scheren, kaarden) in volkstaal, volksleven en volksgeneeskunde ; *Volkskunde*, XIII (1954), 1-11.

(1) In *Handel. v. d. Kon. Comm. v. Top. & Dial.*, XVI (1942), 31-41.

Uitvoerige behandeling van de volksnamen van deze waterplant, niet alleen in de Nederl. dialecten, maar ook in het Nederduits, Hoogduits en Engels.

111. CHR. STAPELKAMP, Hountsjedrêf-Knikelblêd-Rondaljeblêdden ; *It Beaken*, XVI (1954), 62-63.

Verklaring van de in Friesland gebruikelijke namen van de hondsdrif (*Glechoma hederacea*). Het eerste lid van *rondaljeblêdden* zou via VI. *rondeel* op Fr. *rondelle* teruggaan.

112. CHR. STAPELKAMP, Iets uit 't Dumbar-handschrift ; *Driemaandelijke Bladen*, VI (1954), 5-9.

Bespreekt de etymologie van twee in het Dumbarhandschrift vermelde Overijselse woorden : *walraad*, sperma ceti en *slogterop*, *Solanum dulcamara*.

113. P. MEERTENS, Beeldwit ; *Taal en Tongval*, VI (1954), 121-125.

Het subst. *beeldwit*, vroeger blijkbaar meer verspreid dan nu, is nog slechts bekend in Rotterdam, Schiedam en de eilanden ten zuiden. Het betekent : een slaapwandelaar(ster), soms met paranormale eigenschappen.

114. J. L. PAUWELS, Beest ; *Taal en Tongval*, VI (1954), 133-136.

Exhaustieve behandeling van de betekenissen van één woord in één dialect : *beest* in het Aarschots als subst., als adj., als bijwoord, met een opmerking over de uitspraak, die een neiging tot differentiatie vertoont naar gelang van de betekenis. Dit artikel wil aantonen wat een lemma van een volledig modern dialectwoordenboek zou moeten zijn.

115. K. MEISEN, Jo woll, Flötekies ; *Rheinisch-westfälische Zeitschrift für Volkskunde*, I (1954), 169-177.

In deze gedetailleerde studie over het woord *Flötekies* zijn een aantal gegevens uit de Nederl. dialecten verwerkt. Het eerste lid is een substantivische formatie bij het zwakke causatief *flöten* (of *floten*, zonder umlaut) : doen vloeien, vloeibaar maken. Dit subst. kon zich in zijn oorspronkelijke betekenis „het vloeibaar gemaakte” niet handhaven — wèl in afgeleide betekenissen ! — tenzij in samenstellingen als *vlotemelk*, *flötemelk*, *flötekies*. In het Rijnland, zegt de schr., bracht de volksetymologie het 1e lid bij

flüute, fleute, fluit : dus *flötekies* = kaas die doet (leert) fluiten ! Dat dezelfde volksetymologische aanpassing ook gebeurd is in Zuid-Nederland kon hij vinden in het Aanhangsel bij het Antwerps Idioticon s. v. *fluitjesmelk*, afgezaande melk.

116. J. NAARDING, Hantam ; *Driemaandelijke. Bladen*, VI (1954), 69-73.

Het in noordoostelijk Nederland bekende adjectief *han(d)tam* betekent meestal iets als „brutaal, ongezegelijk”, slechts op één plaats „mak”. Daar er dus semantisch bezwaar is tegen de spelling *handtam*, probeert de auteur, in een nogal moeizaam betoog, het waarschijnlijk te maken dat het woord bij mnl. *ontame*, onbetamelijk(heid) hoort en dus (*h*)*antam* moet gespeld worden.

117. A. REMANS, Keuterboer ; *Limburg*, XXXIII (1954), 118-120.

Keuter wordt meestal geëtymologiseerd als een afleiding van *kat* (of *cote*), hut. De auteur meent dat de etymologie van VAN COPPENOLLE die het woord van *cat*, *cateel*, vee liet stammen (1931), semantisch beter voldoet.

118. J. GRAULS, Klanknabootsende en lokwoorden. Kudde en kuddeken ; *Eigen Schoon en De Brabander*, XXXVII (1954), 119-125.

Uitvoerige bespreking van een aantal namen van het varken, o. a. *code*, *keu(tje)*, *kudde(ken)*, *kurre(ken)* ; *kos(j)*, *koes(j)*, *kus*, *kous* ; die hij alle verklaart als gesubstantiveerde lokroepen voor varkens, die we in een groot deel van Europa aantreffen.

119. TH. FRINGS-W. VON WARTBURG, Germanisch-Romanisches, Französisch-Frankisches ; *Zeitschrift für Romanische Philologie*, LXX (1954), 95-97.

Het REW had ofr. *estaie*, nfr. *étai* (schoorbalk) bij een ndl. *staeje* (!) gebracht. Hier wordt het, wel terecht, afgeleid van *onfr. *staka*, nndl. *staak*. (Deze etymologie was reeds voorgesteld door J. WARLAND in zijn Glossar und Grammatik der germanischen Lehnwörter in der wallonischen Mundart Malmédys, blz. 175.) De vorm *staeje* bij KILIAAN wordt door de auteurs verklaard als de Franse vorm *estaie* en de bijvorm *staede* bij KIL. zou dan een hypercorrecte vernederlandste vorm hiervan zijn, zoals *pyde* bij *pye* en *corweide* bij *corweye*.

120. F. DE TOLLENAERE, Varken „stoffer”; *Taal en Tongval*, VI (1954), 189-190.

De benaming *varken* voor „stoffer” had J. DAAN verklaard door bijgedachte aan de egel of stekelvarken. Hier wordt geprobeerd de egel door het gewone varken te vervangen.

121. K. HEEROMA, *Tamper*; *Driemaandelijks Bladen*; VI (1954), 13-20; met een kaart.

Het adj. *tamper*, dat alleen in Oost-Nederland en Westfalen wordt aangetroffen, betekent „zuurzoet, hartig, scherp” enz. De auteur verklaart het als een contaminatie of mengvorm van het gelijkbetekenend adj. *amper*, in het Ned., Fries en Noordgerm. bekend, met *tanger*, bijtend, pikant, dat o. a. in het Middelned. en Middelnederduits voorkomt.

122. A. SASSEN, De Oudfriesche formule *tiaende ende temende*; *Tijdschrift v. Ned. Taal- en Letterkunde*, LXXII (1954), 99-116.

Voorstel om het tweede lid van de formule af te leiden van een ofri. *téma* < ogm. **tóm-*, ledig. Het dialect van Sylt heeft *tem*; (een wagen) leegmaken, afladen. De hele formule is dan tautologisch allitererend.

123. C. TAVERNIER-VEREECKEN, De etymologie van „Wijf”; *Revue Belge de Philologie et d'Histoire*, XXXII (1954), 97-101.

Het woord *wijf* was tot dusver niet met zekerheid geëtimologiseerd. Mevr. C. TAVERNIER-VEREECKEN wenst het germ. proto-type **wība* te beschouwen als een wortelabstract bij germ. *wēban*, weven, van hetzelfde type als **lība*, lijf, wortelabstract bij germ. **līban*, leven. Semantisch wordt deze etymologie verantwoord door te aanvaarden dat het weven reeds een voornaam factor vormde in het bedrijfsleven van de oude Germanen en verricht werd door vrouwen uit de lagere stand, zodat deze konden aangeduid worden door een onzijdig abstractum, — net als de Romeinse slaaf *mancipium* heette.

124. R. KAMMAN, *Hegge, Wende en Veurheufd*; *Driemaandelijks Bladen*, VI (1954), 21-28.

Bespreking van drie woorden, in het oosten en het midden van

de Achterhoek gebruikelijk om de plaats aan te duiden waar de boer bij het ploegen de ploeg wendt.

125. A. P. DE BONT, Buiten, tegen, voorbij ; *De Nieuwe Taalgids*, XX (1954), 337-338.

Deze 3 voorzetsels komen voor met de betekenis „in vergelijking met” niet alleen in de dialecten, maar ook in teksten, b. v. van Vondel.

126. Brabantse Woorden ; *Eigen Schoon en De Brabander*, XXXVII (1954).

Elk nummer van dit tijdschrift wijdt enkele bladz. aan de studie van Brabantse dialectwoorden. Door de medewerking van een aantal lezers verkrijgt men soms een precies beeld van de betekenisdifferentiaties en de verspreiding dezer woorden. In de jaargang 1954 komen niet minder dan 76 woorden aan de beurt, o. a. : *arage*, *bouwer* (adj.), *cent*, *grat*, (*h*)*annen* (bijw.), *hoechel*, *krakebeizen*, *kwakkelen*, *kwint*, *luizekruid*, *masser*, *meus* (mug), *overroefelen*, *rutsen*, *schrans*, *St.-Pietersbloemen*, *tjoe* (varken).

127. L. DE MAN, Bijdrage tot de kennis van de Leuvense wijnbouw en de wijnbouwterminologie ; *Eigen Schoon en De Brabander*, XXXVII (1954) ; 18-43 (ook 304).

Geeft een vrij uitvoerige, verklarende woordenlijst van termen over de wijnbouw, aangetroffen in Leuvense archiefstukken uit de 14^e (2^e helft), 15^e en 16^e eeuw.

128. CHR. STAPELKAMP, Wurdboekstúdzjes ; *Us Wurk*, Meidielingen fan it Frysk Ynstitut van de Ryksuniversiteit yn Grins, III (1954), 22-27 en 32.

Bespreking van de Friese woorden *inwinnen* (in rechte vorderen), *inwinst* (vordering in rechte), *berna hold* (verzorging v. e. kind), *onforwirit* (zonder enige aanleiding), *inbijner* (inbinder, rietdekkersknecht), *inbijnen*. Een onduidelijk geschreven woord leest hij *fortwivelde* (verachtelijk, gemeen) en niet *fortwemelde*.

129. J. H. BROUWER, id., *ibid.*, 27-32.

Bespreking van Friese werkw. voor „bedreigen” : *toe tilla*, *toe tia*, *toe bera*.

130. J. LEENEN, Teuthonista-overleefsels in Limburg ; *Taal en Tongval*, VI (1954), 116-118.

Lijst van woorden uit G. VAN DER SCHUERENS Nederrijnse *Teuthonista* of Duytschlender van 1477, die in het dialect van Opgrimbie nog voortleven en die in het Nederlands ofwel niet voorkomen ofwel een andere vorm hebben.

131. P. DE KEYSER, Iets over Slang-vorming in het Gents; *Taal en Tongval*, VI (1954), 75-78.

Over slangwoorden in het algemeen en de te Gent bij het teerlingspel gebruikelijke termen in het bijzonder.

132. R. VAN DER MEULEN, *Nautica* (II); *Tijdschrift v. Ned. Taal- en Letterkunde*, LXXII (1954), 124-134.

Oude bewijsplaatsen van een 20-tal woorden uit de zeemanstaal.

133. HERASMUS, God ziet mij, hier vloekt men niet. Losse praatjes over de bastaardvloek; *Meer Schoonheid* (Hagelands Tijdschrift voor Heem-, Kunst- en Natuurschoon), herfstnummer 1953, 15-16.

Bespreking van een aantal Hagelandse bastaardvloeken.

134. J. J. MAK, Lexicologische kanttekeningen (II); *Tijdschrift v. Ned. Taal- en Letterkunde*, LXXII (1954), 285-305.

Stelt verbeteringen voor bij een aantal lemmata in het *Woordenb. der Ned. Taal*.

135. CHR. STAPELKAMP, *Revius-studiën*, Assen, Van Gorcum, 1954.

Schenkt bijzondere aandacht aan de door Revius gebruikte Oostnederlandse woorden.

136. W. JUNGANDREAS, Flett und Däle; met 3 kaartjes; *Niederdeutsches Jahrbuch*, 1954, 69-83.

Behandelt de ontwikkelingsgeschiedenis van het boerenhuis in Nedersaksen in verband met de namen die aan de verschillende delen van het huis werden gegeven. Aan woordvormen uit Friesland en Drente is de nodige aandacht geschonken.

137. GEORG NITSCHÉ, Zur Tiernamenkunde; *Wissenschaftliche Annale*, III (1954), 728-747.

Aan de hand van de namen van het onze-lieve-heersbeestje, de

keldermot, de kwikstaart, de wezel, de beer en de wolf in een groot deel van Europa, probeert de schrijver de psychologische „wetten” te achterhalen die de naamgeving aan de dieren beheersen. Voor de eerste twee diertjes worden ook de Nederlandse volksnamen bij het onderzoek betrokken.

138. A. VAN LOEY, Les mots français en néerlandais ; *Académie royale de Belgique, Bulletin de la Classe des Lettres et des Sc. mor. et pol.*, 5e série, tome XL (1954), 277-290.

De Franse woorden, door het Nederlands ontleend, hebben niet altijd precies dezelfde betekenis in beide talen. We vinden in semantisch opzicht zowel archaïsmen als neologismen, beperkingen, uitbreidingen en verschuivingen van betekenis ; verder eigen formaties met Frans taalgoed enz. Soms is het moeilijk uit te maken of we met een Franse, Engelse of Duitse indringer te doen hebben.

139. J. VAN MULDER, De woordvoorraad van een Nederlands dagblad ; *Revue des Langues Vivantes/Tijdschr. v. Levende Talen*, XX (1954), 58-64.

De auteur heeft in het nummer van dinsdag 10 maart 1953 van het *Algemeen Handelsblad* 4.141 verschillende woorden aange troffen (+ 326 samenstellingen), waarvan 2.584 slechts één keer. Hieronder waren niet minder dan 754 of 18,2 % Franse woorden, waarvan een vrij groot aantal niet opgenomen zijn in de Franse vertaalwoordenboeken. Meer dan 50 woorden — zeker geen dialectwoorden ! — zijn niet te vinden in VAN DALE⁷.

140. P. SCHACH, Comments on some Pennsylvania-German words in the Dictionary of Americanisms ; *American Speech*, 1954, 45-54.

In dat Dictionary wordt bij een aantal woorden van Germaanse oorsprong herhaaldelijk verwezen naar het Nederlands. Deze auteur verkiest Duitse prototypen voor dergelijke in Pennsylvania gebruikelijke woorden. Voorbeelden van dergelijke „betwiste” woorden zijn : *bake oven* (Ned. bakoven), *bush* (bos), *cruller* (kruller, een gebak), *dumpler* (dompelaar), *nix* (niets, popul. niks), *smearcase* (smeerkaas) enz.

141. C. E. REED and L. W. SEIFERT, A linguistic atlas of Pennsylvania German ; Marburg (Lahn), 1954 ; 6 blz. en 100 kaarten.

Deze atlas geeft ons een duidelijk beeld van het Duits dat nog altijd door circa een half miljoen personen wordt gesproken in het oosten van Pennsylvania en een deel van Ontario en dat hoofdzakelijk uit de Palts blijkt te stammen. Om dit te bewijzen zijn in deze atlas 10 parallelkaarten opgenomen van taalverschijnselen in Pennsylvania en in de Palts.

142. A. B. DE BONT, Iemand met een kluitje in het riet sturen ; *De Nieuwe Taalgids*, XLVII (1954), 227-228.

De uitdrukking zou in de herderstaal zijn ontstaan : uit tijdverdrif zou de herder kluitjes in het riet gooien om zijn hond ernaar te laten zoeken ! Deze verklaring lijkt gezocht en voldoet semantisch niet helemaal. Als we alle (dialectische?) varianten van de uitdrukking bij elkaar hadden, zouden we misschien naar de oorspronkelijke vorm van de zegswijze kunnen gissen. Wie weet hoe ver is ze in haar huidige gedaante daarvan afgedwaald !

143. J. GRAULS, Daar zijn de Daken met Vladen Gedekt ; *'t Land van Ryen*, 1954.

Bespreking van een door Brueghel afgebeeld spreekwoord. Worden taalkundig besproken : Luilekkerland, vla(de), taart, toert. We vernemen precies welk soort van gebak door de laatste drie termen wordt aangeduid in Zuid-Nederland.

VIII. Teksten.

144. Elk nummer van het tijdschrift *Veldeke* geeft een aantal teksten in verschillende Limburgse dialecten, soms ook lijsten met dialectwoorden.

145. J. NAARDING, Reiner Robaard ; *Drenthe*, officieel orgaan van het Drents Genootschap, XXV (1954), nrs. 1 v.v., telkens blz. 10.

Dit maandblad geeft af en toe teksten in Drents dialect. J. NAARDING vergastte ons op een moderne Drentse versie van *Reinaart de Vos* in dichtvorm. Als toemaatje kregen we daarenboven, in nr. 5, blz. 10-11, een fragment in middeleeuws Drents van hetzelfde epos !

146. K. ROELANDTS, Een Boomse tekst van 1850 ; *Taal en Tongval*, VI (1954), 140-142.

Tekst van een briefje, door een weinig geletterde Boomse werkmán in 1850 geschreven. Als dialectische eigenaardigheid valt vooral op de verwarring van *u* en *i* — Boom is een ontrondend dialect ! — Hypercorrecte *u* voor *i* komt vaker voor dan ontronde *i* uit *u* !

147. J. MOORS, Maaseiks 1582 ; *Taal en Tongval*, VI (1954), 130-132.

Teksten, vooral recepten, in 1582-1583 te Maaseik in een familieboek ingeschreven in sterk dialectisch gekleurde taal.

148. H. KLAASSEN, Wat ze in Twente zegt ; *Driemaandelijkse Bladen*, VI (1954), 12, 30-32, 57-64.

Lange lijsten van apologische spreekwoorden (zeispreuken) in Twents dialect.

149. A. R. HULST, Ien aigen toal. Preken ien de Grunneger toal ; Delfzijl, De Eemsbode, 1953 ; 30 blz.

Deze brochure is van belang, omdat ze de vraag aan de orde brengt of een dialect als kanseltaal gebruikt mag worden. In de inleiding wordt hierop bevestigend geantwoord.

150. H. J. MOERMAN, Uut 't Oldebroek ; *Driemaandelijkse Bladen*, VI (1954), 74-78.

De auteur (1) waarschuwt tegen sommige onbetrouwbare teksten die in een zgn. streektaal zijn geschreven door oppervlakkige dialectkenners en geeft dan zelf een tekst in het „echte” Oldenbroeks.

151. EELKE MEINERTS, *It Libben fen Aagtje Ysbrants of dy Frieske Boerinne* neffens de foarste printinge mei ynlieding en oantekeningen fan J. H. BROUWER ; Boalsert, Osinga, 1954. [*Magnus-Rige*, nr. 7.]

Gecommentarieerde uitgave van een Fries werk uit de 18^e eeuw (1779).

152. W. J. ALBERTS, De oudste stadsrekeningen van

(1) Overleden in sept. 1954. K. HEEROMA herdenkt hem in *Driem. Bladen*, 1954, 104-5.

Arnhem ; *Bijdragen v. d. Geschiedenis der Nederlanden*, IX (1954), 49-61.

Deventer en Arnhem zijn de enige Noordnederlandse steden die over een vrijwel complete serie middeleeuwse stadsrekeningen beschikken. De oudste rekeningen van Deventer (1337-1393) zijn uitgegeven, die van Arnhem niet. De auteur wijst op het belang dat zulke uitgave zou hebben voor de studie van de ontwikkeling der steden in de Nederlanden. Wij voegen erbij : en voor de kennis van de historische spraakkunst en de dialectologie.

Wat de uitgaven van oudere teksten, o. a. Middelnederlandse, betreft, moeten we ons beperken tot een keus.

153. W. J. C. BUITENDIJK, Nederlandse strijdzangen uit de 16^e en de eerste helft der 17^e eeuw. Ingel. en v. aantek. voorzien door — ; Zwolle, Tjeenk Willink, 1954 ; 167 blz. [*Klassieken uit de Ned. lett.* Uitg. in opdracht van de Mij. der Ned. Lett. Nr. 2.]

154. JACOB VAN MAERLANT, Uit de strofische gedichten. Door J. VAN MIERLO ; Zwolle, Tjeenk Willink, 1954 ; 179 blz. [*Klassieken uit de Ned. lett.* Uitg. in opdracht van de Mij. der Ned. Lett. Nr. 3.]

155. *Dat Baghynten van Parys*, naar de incunabel van ca 1490 uitgeg. door C. G. N. DE VOOYS en C. KRUYSKAMP, Leiden-Brill, 1954 ; VII-40 blz. [Ned. volksboeken, opnieuw uitgeg. en bew. vanwege de Mij. der Ned. Lett. te Leiden. Nr. 13.]

Sedert 1860 niet meer uitgegeven tekst van wat W. STAMMLER noemde „het kleinood van de Nederduitse legende-poëzie”, met overvloedige aantekeningen door twee van onze beste vakgeleerden.

Auteurslijst.

De cijfers verwijzen naar de nummers.

Alberts W. J., 152.
Bakker N., 38.

Behrens H., 57.
Bergveld A. J., 69.

- Berthold L., 44.
 Bischoff K., 88.
 Boileau A., 19.
 Bottiglioni G., 81
 Brouwer J. H., 49, 129, 151.
 Buitendijk W. J. C., 153.
 Caron W. J. H., 25.
 Crena de Iongh A. C., 38.
 Daan J., 9, 54, 94, 95, 120.
 De Bont A. P., 125, 142.
 De Busschere K., 61.
 De Haan Tj. W. R., 20.
 De Keyser P., 131.
 De Man L., 36, 127.
 De Smet G., 84, 85, 86.
 De Smet J. M., 24.
 De Tollenaere F., 38, 120.
 De Vin A., 50.
 De Vooy's C. G. N., 155.
 Dupont J., 56.
 Du P. Scholtz J., 70, 77.
 Entjes H., 21.
 Foerste W., 89, 102.
 Fokkema K., 18.
 Frings Th., 119.
 Gerlach Royen, 66.
 Ghysen H. C. M., 35.
 Goemans L., 36.
 Grauls J., 118, 143.
 Grimm J. en W., 47.
 Grootaers L., 15, 96.
 Grootaers W. A., 15.
 Heeroma K., 3, 34, 38, 58, 59,
 99, 100, 121, 150.
 Hellinga W. Gs., 77, 82.
 Herasmus, 133.
 Hoebeke M., 53.
 Hoekema T., 67.
 Hof J. J., 49.
 Hol A. R., 98.
 Holthausen F., 40.
 Hulst A. R., 149.
 Jacob G., 11.
 Jungandreas W., 42, 136.
 Kamman R., 124.
 Klaassen H., 148.
 Kloeke G. G., 82, 91.
 Knop, G., 49.
 Kooiman K., 75.
 Krogmann W., 52.
 Kruyskamp C. H. A., 38, 155.
 Kuiper G., 26.
 Leenen J., 64, 130.
 Le Roux T. H., 12.
 Lievens B., 38.
 Lievevrouw-Coopman L., 37.
 Lindemans J., 76.
 Louw S. A., 32, 90.
 Mak J. J., 134.
 Marzell H., 46, 107.
 Meertens P., 113.
 Meinerts E., 151.
 Meisen K., 115.
 Mitzka W., 15, 33, 48, 82.
 Moerman H. J., 150.
 Moors J., 147.
 Moser H., 83.
 Müller J., 43.
 Naarding J., 108, 109, 116, 145.
 Nienaber P., 7.
 Nitsche G., 137.
 Nordstrandh I., 103.
 Nörrenberg E., 87.
 Ochs E., 45.
 Öhman E., 17.
 Pauwels A., 78.
 Pauwels J. L., 1, 15, 23, 63, 114.
 Pée W., 105.
 Persijn A., 38.
 Pop S., 81.
 Reed C. E., 141.
 Remans A., 117.

- Roelandts K., 146.
 Roukens W., 22.
 Sassen A., 122.
 Schach P., 140.
 Schönfeld M., 51.
 Sehrts E., 40.
 Seifert L. W., 141.
 Stammler W., 155.
 Stapelkamp Chr., 79, 110, 111,
 112, 128, 135.
 Staverman W. H., 73.
 Stevens A., 106.
 Tavernier-Vereecken C., 65, 123.
 Terblancke H. J., 8.
 Trier J., 102.
 Vanacker V. F., 80.
 Van Coetsem K., 38.
 Van der Meulen R., 132.
 Van der Tuin H., 14.
 Van Dillen J. G., 27.
 Van Eeghem W., 68.
 Van Es G. A., 101.
 Vangassen H., 28, 55.
 Van Haeringen C. B., 2, 21, 60,
 72, 92.
 Van Loey A., 51, 68, 71, 74,
 138.
 Van Maerlant J., 154.
 Van Mierlo J., 154.
 Van Mulders J., 62, 139.
 Verstegen V., 29, 106.
 Vogt H., 16.
 Von Wartburg W., 119.
 Weijnen A., 30, 50.
 Weinrich U., 13.
 Winnen G., 94, 97.
 Zetterholm D. O., 104.
-